

חורשף מצויץ *Atractylis comosa* - פורח בבתות

בחבל הים-תיכוני (אוגוסט וספטמבר 2017)

כתב: גדי פולק

חורשף מצויץ *Atractylis comosa* הוא עשב רב-שנתי (המיקרופטופיט) בעל שורש מעובה בקרקע ונצר המתפתח מניצן התחדשות המצוי בגובה פני הקרקע. לאחר רדת גשמי הסתיו והחורף הראשונים מלבלבת מניצן ההתחדשות שושנת עלים מוארכים-מנוצים ששטח פניהם מכוסה זיפים ואונותיהם משולשות וקוצניות בקצותיהן. הקוצניות המרובה מגינה על הצמח מפני אכילת בעלי חיים צמחוניים גדולים.

חורשף מצויץ

מימין - שושנת העלים. העלים מכוסים בזיפים וקוצות האונות קוצניים. צילם: גברי שיאון ©
משמאל - קרקפות בקצות ענפי הפריחה. צילמה: ערגה אלוני ©

להגדלה - לחצו על התמונות

באמצע הקיץ מתייבשים עלי השושנת ולקראת סופו עולים עמודי התפרחת עד לגובה של 30-60 ס"מ. לעתים גבעולי התפרחת מסתעפים. העלים הקוצניים שעל גבעולי הפריחה נושרים במהרה. בראש כל ענף פריחה מצויה קרקפת יחידה שקוטרה 3-4 ס"מ. הקרקפת עטופה בשני דורים של עלי מעטפת: המעטפת החיצונית מורכבת מעלים גזורים וקוצניים מאד וקוטרה עולה על קוטר הקרקפת. המעטפת הפנימית מורכבת מעלים חסרי קוצים, רעופים וקהים שלהם שוליים קרומיים צרים. כל הפרחים בקרקפת צינוריים, צבעם ורוד-סגול והם בולטים מעל המעטפת הפנימית. הפירות - זרעונים גליליים המלווים בציצית לבנה-משיינית מנוצה (מכאן שם המין) המבשילים ומופצים בסתיו ובראשית החורף.

חורשף מצויץ. קרקפת פרחים עם מעטפת חיצונית קוצנית ומסועפת ומעטפת פנימית עם חפים רעופים לא-קוצניים.
מימין - צילמה ערגה אלוני ©; במרכז - צילם: גברי שיאון ©; משמאל - צילם: ישי שמידוב ©
להגדלה - לחצו על התמונות

חורשף מצויץ - קרקפת עם זרעונים בעלי ציצית.
מימין - צילמה: חוה להב ©; משמאל - צילם: גברי שיאון ©
להגדלה - לחצו על התמונות

הפריחה מתחילה בדרך כלל באוגוסט (לעתים ביולי), ושיאה נמשך לספטמבר ולאוקטובר.
חורשף מצויץ הוא אחד המינים הבודדים הפורחים בבתה הים-תיכונית בשיא הקיץ ובסופו, בתקופה דלת-פריחה ודלת-מאביקים. ההצגה הבולטת והראויה של התפרחות מדגימה אסטרטגיה של "פרסומת גילוי" על רקע הכיסוי הצמחי היבש.

תפוצתו העולמית של **חורשף מצויץ** מוגבלת ללבנט - ישראל, סוריה ולבנון. בארץ הוא גדל בבתות החבל הים-תיכוני - בהרי הגליל, בכרמל, הרי יהודה ובשפלת יהודה.
בישראל גדלים בבר כיום עוד 5 מינים של חורשף: **ח השבכה** *Atractylis cancellata* - בחבל הים תיכוני ובספר; **ח. חום קשקשים** *Atractylis phaeolepis* - בהר הנגב; **ח. נאה** *Atractylis prolifera* - בספר ובנגב הצפוני; **ח. צהוב** *Atractylis carduus* - בחולות החוף והנגב ובחוף הים; **ח. קטן-קרקפות** *Atractylis serratuloides* - בעיקר בנגב הצפוני ובספר.

מימין - חורשף צהוב; משמאל - חורשף נאה. צילם: גדי פולק ©

מקובל היום לכלול את **החורשף המצויץ** בסוג *Carlina* (= **קיצנית**) ושמו המדעי המעודכן הוא *Carlina comosa* והשם *Atractylis comosa* הוא שם נרדף. על פי הנוהג המקובל שמו העברי איננו משתנה ונותר **חורשף מצויץ**. בסוג כולו 29 מינים הגדלים באזור הממוזג באירואסיה ובאגן הים התיכון, מנין זה אינו כולל את **החורשף המצויץ** עצמו שהועבר לסוג **קיצנית**.

ברפואה העממית של הערבים ועדות ישראל משתמשים במים שבהם בושלו גבעולי התפוח לטיפול בבעיות עיכול וכנגד מחלת הנפילה. משתמשים למאכל גם בגבעולים מבושלים.

מקובל לעתים לכנות בטעות את ירק הארטישוק בשם "חורשף". הארטישוק נמנה על סוג אחר במשפחת המורכבים ושמו של צמח הארטישוק הוא **קנרס הארטישוק** *Cynara scolymus*.

ספרות:

קריספיל נ 2000 המדריך השלם לצמח מרפא בארץ ובעולם. הד ארצי הוצאה לאור.

שמידע א 2005 לקסיקון מפה - צמחי ישראל. הוצאת מפה.

Mediterranean conditions. Bocconeia 5: 171-181.

Euro+Med (2006-): Euro+Med PlantBase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Published on the Internet

<http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/> [accessed 18.7.2017]

Feinbrun-Dothan N 1978 Flora Palaestina. Vol. 3, The Israel Academy of Sciences and Humanities. Jerusalem.

The Plant List

<http://www.theplantlist.org/1.1/browse/A/Compositae/Carlina/>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2017 חורשף מצויץ *Atractylis comosa* – פורח בבתות בחבל הים-תיכוני
(אוגוסט וספטמבר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

<https://www.kalanit.org.il/attractylis-comosa>